

РЕЦЕНЗІЯ

*на дисертаційну роботу Заїки Дар'ї Ігорівни на тему
«Працівник ІТ-сфери як суб'єкт трудового права»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 – «Право»*

Актуальність теми дослідження. Дисертаційне дослідження Дар'ї Ігорівни, присвячене працівникам ІТ-сфери як суб'єктам трудового права, актуальне за умов сьогодення, адже ми живемо в реаліях цифровізованого світу, цифровізованої держави, користуємося всіма вигодами діджиталізації і все це завдячуючи праці цілої команди працівників ІТ-сфери. Внаслідок такої активної цифровізації зростає потреба в ІТ-фахівцях як в Україні, так і за її межами. Для ІТ-фахівців передбачена специфіка в регламентації трудових і пов'язаних з трудовими правовідносин, тому дисертаційне дослідження Заїки Д.І. на часі.

Зі стрімким розвитком цифрової економіки з'являються нові професії та посади в ІТ-сегменті. Зокрема, Міністерство цифрової трансформації України оголосило конкурс на зайняття вакантної посади ІТ-фахівця зі штучного інтелекту, проте у ДКХПП такої професії не передбачено, що ускладнює оформлення прийняття працівника ІТ-сфери на роботу. В ІТ-секторі поширені нетипові форми зайнятості, які не регламентовані ні трудовим, ні цивільно-правовим законодавством України. ІТ-галузі притаманні специфічні умови праці: методи Agile і Waterfall встановлюють власні принципи роботи; використання тайм-трекерів – популярного виду обліку робочого часу серед ІТ-роботодавців; специфічною є мотивація праці – практикування loyalty bonus, sign in bonus, referral bonus, retention bonus тощо замість традиційних премій і надбавок тощо.

За умов сьогодення опосередковано проблематики ІТ-спеціалістів у своєму науковому доробку торкалися такі вчені, як Л.П. Амелічева, В.Я. Бурак, С.В.

Венедіктов, С.В. Вишновецька, Н.Д. Гетьманцева, В.В. Жернаков, І.В. Зіноватна, М.І. Іншин, В.П. Кохан, О.Є. Луценко, О.С. Прилипко, О.І. Процевський, О.М. Рим, Я.В. Свічкарьова, О.Г. Серета, С.О. Сільченко, Я.В. Сімутіна, А.М. Слюсар, М.М. Шумило, Г.І. Чанишева, В.І. Щербина, В.В. Юровська, О.С. Яворська, О.А. Яковлєв, О.М. Ярошенко та ін. Проте в доктрині трудового права проаналізовано лише загальні аспекти правового регулювання нетипових форм зайнятості, гіг-контрактів, а на рівні комплексних наукових досліджень бракує праць, які б розкривали правову природу працівників ІТ-сфери.

Таким чином, дисертація Заїки Д.І. є важливою для доктрини трудового права, актуальною, своєчасною і насиченою злободенними пропозиціями, спрямованими на покращення правового регулювання праці ІТ-працівників як суб'єктів трудового права.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації. Зміст дисертації в цілому характеризується високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань.

Дисертантка шляхом розкриття змісту обраної теми виявила глибокі знання проблематики, заявленої у дисертації, вміння самостійно аналізувати нормативно-правові акти, що регламентують працю ІТ-фахівців, робити аргументовані висновки, формулювати визначення ключових правових понять (визначено поняття «трудові відносини в ІТ-сфері», «ІТ-аутсорсинг»).

Ключові питання, які авторка піднімає на сторінках дослідження, подаються через призму наукових підходів харківської, київської, львівської школи права, тобто концептуальні положення розглядаються не однобоко, а шляхом аналізу підходів до регламентації праці ІТ-фахівців плеядою колег з різних регіонів.

Дар'я Ігорівна ґрунтовно аналізує поняття й особливості суспільних відносин в ІТ-сфері, міжнародні стандарти й зарубіжний досвід правового

регулювання праці в ІТ-секторі як основу для вдосконалення правового статусу працівників ІТ-сфери, концептуальні аспекти диференціації правового регулювання праці в умовах цифрової трансформації суспільства, поняття й ознаки трудових правовідносин в ІТ-сегменті, підвищену увагу приділено правовому статусу працівників ІТ-сфери. Дисертанткою виокремлено особливості індивідуально-договірного регулювання правовідносин працівників ІТ-сектору, специфіку правового регулювання умов праці в ІТ-сегменті, генезу соціального діалогу в ІТ-сфері. Загалом дисертація становить цілісне, завершене наукове дослідження із абсолютно чіткими висновками.

Здобувачка під час проведення дослідження використовує широку палітру наукових методів дослідження, як-от: діалектичний, порівняльно-правовий, міждисциплінарного синтезу, ізолювальної абстракції, узагальнення, конкретно-соціологічних правових досліджень. Завдяки чому авторці вдалося досягти якісних результатів свого дослідження та отримати достовірні, обґрунтовані висновки та рекомендації, спрямовані на покращення правового регулювання праці ІТ-працівників як суб'єктів трудового права.

Наукова новизна одержаних результатів. У дослідженні здійснено спробу знайти відповіді на ряд питань, вирішення яких становить основу для подальшого розвитку доктрини трудового права, національного законодавства у цій царині, а також юридичної практики.

Так, нам імпонує наведений у дисертації новаторський каталог цифрових трудових прав працівника в цифровому середовищі, з-поміж яких: право на доступ до інтернету в робочий час; право на захист персональних даних, які використовуються під час роботи на цифрових платформах; право на страйк онлайн (із використанням цифрових платформ і соціальних мереж); право підвищити кваліфікацію онлайн; право на кібербезпеку під час виконання трудових обов'язків; право на захист даних про геолокацію; право бути офлайн у

неробочий час і час відпочинку тощо. Слушно зауважено, що список цифрових прав працівника не вичерпний і відкритий для дискусії.

Авторка на сторінках наукового дослідження пише про доцільність розробки окремого випуску ДКХПП «ІТ-сфера». Випуск пропонується побудувати відповідно до структури Класифікатора професій (ДК 003:2010). До нього мають увійти кваліфікаційні характеристики керівників, професіоналів, фахівців, технічних службовців і робітників, які є специфічними для галузі ІТ.

Дисертантка піднімає питання необхідності забезпечення гендерної рівності для жінок в ІТ-сегменті, оскільки в цій галузі домінують чоловіки. З цією метою пропонується запозичити корисний досвід Великої Британії шляхом створення цифрової платформи для онлайн-наставництва жінками жінок.

У роботі уперше обгрунтовано доцільність впровадження в національній практиці нової засади формування профспілок – на підставі виду діяльності, а не організаційно-правової форми роботодавців (на горизонтальній, а не вертикальній засаді), беручи до уваги позитивний досвід Японії, Італії, Словенії, Великої Британії. Такий принцип формування профспілок надасть змогу набувати членства працівникам із нестандартною формою зайнятості й самозайнятим особам, які мають однаковий вид діяльності, на рівні з працівниками, які уклали традиційний, класичний трудовий договір.

Дисертантка аргументовано доводить, що трудові відносини в ІТ-сфері, окрім загальних ознак, які властиві трудовим відносинам, мають специфічні ознаки, що притаманні лише працівникам цієї сфери, зокрема: засоби виконання трудових обов'язків (працівники ІТ-сфери виконують свої трудові обов'язки тільки на базі обчислювальної та інформаційної техніки); спосіб виконання трудової функції (працівник ІТ-сектору виконує свою роботу, збираючи, обробляючи й передаючи дані); мета праці (працівник ІТ-сегменту, коли виконує

трудова функція, має на меті отримати інформацію нової якості, яку він або кінцевий користувач надалі використовуватиме).

Повнота викладу одержаних результатів. У дисертації чітко визначено об'єкт і предмет дослідження. Дисертантка досить вдало сформулювала мету дисертаційної роботи, що полягає в тому, щоб проаналізувати та систематизувати наявні доктринальні положення та сучасну проблематику трудових відносин із працівниками ІТ-сфери, а також надати висновки, рекомендації та пропозиції щодо удосконалення трудового законодавства в умовах його кодифікації.

Дисертація Заїки Д.І. характеризується єдністю змісту. План наукової роботи є логічним і послідовним, відповідає змісту проблеми, що досліджується. Виклад матеріалу є логічним і системним, висновки отримали належне наукове та практичне обґрунтування.

Дисертанткою проведена значна дослідницька робота, список використаної літератури складається з 362 найменувань. Однак дисертація не перевантажена надмірним цитуванням доробку інших учених і в цьому аспекті відповідає встановленим вимогам щодо пропорцій між власним текстом і використаними джерелами.

Дискусійні положення дисертації. У цілому дисертаційна робота Заїки Дар'ї Ігорівни виконана на належному науковому рівні. Однак, як і кожна наукова праця, дисертація містить дискусійні положення, що потребують додаткового обґрунтування, та щодо яких можна висловити певні міркування, які можуть бути враховані дисертантом у подальшій науковій роботі.

1. Медична спільнота констатує, що тривала робота за комп'ютером призводить до проявів синдрому сухого ока, проблем з хребтово-м'язовим апаратом, неврологічних проблем, хронічного стресу на ґрунті жорстких термінів виконання робіт тощо. З Вашої позиції, чи можна ІТ-працівника, як

суб'єкта трудового права, вважати таким, який працює в умовах підвищеного ризику для здоров'я через вплив комп'ютерної техніки на робоче середовище? Чи доцільно розширювати Перелік професійних захворювань певними видами захворювань, притаманними фахівцям ІТ-сегменту?

2. Зацікавив підхід дисертантки до проблематики охорони праці працівників сфери ІТ. Так, дисертантка серед особливостей умов праці в ІТ-сегменті виділяє створення безпечного робочого кіберпростору для сумлінного виконання трудових обов'язків. Чи розмежовуєте Ви робочий простір ІТ-працівника (робоче місце ІТ-працівника в межах фірми реальне або віддалене) і робочий кіберпростір (віртуальне робоче місце, той простір, де працівник виконує свої трудові обов'язки в цифровому середовищі безпосередньо, де з метою запобігання кібербезпекам ІТ-працівникам необхідно перевірити пошту на наявність підозрілих об'єктів, не використовувати відкриті точки для входу в пошту, використовувати надійні паролі, оновлювати програмне забезпечення).

У розвиток цього питання зазначимо, що в самому приміщенні ІТ-компанії з працівником може статися нещасний випадок, навіть коли він ще не дійшов до комп'ютера чи ноутбука; санітарно-побутові умови можуть не відповідати вимогам законодавства; під час увімкнення комп'ютерної техніки з працівником може статися нещасний випадок, тобто тоді, коли він ще не увійде у віртуальній кіберпростір для виконання своєї трудової функції.

3. Безумовним плюсом цього дисертаційного дослідження є розмежування спеціального правового регулювання праці ІТ-фахівців і спрощеного режиму. У дисертації не вистачає наскрізного аналізу положень глави III-Б КЗпП щодо спрощеного режиму регулювання трудових відносин. Було б доцільним в подальших наукових дослідженнях замислитись над спрощеними трудовими договорами з працівниками ІТ-сектору. Яким є Ваше ставлення до укладення на добровільних засадах спрощених трудових

договорів з ІТ-працівниками?

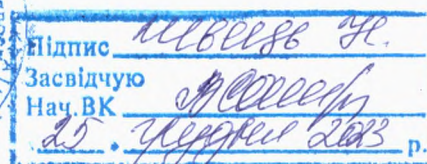
Між тим, викладені міркування не впливають на загальний позитивний висновок щодо виконаної роботи, не зменшують наукову цінність рецензованого дослідження, позаяк носять уточнюючий характер або ж є дискусійними.

Загальний висновок. Дисертаційна робота виконана на високому теоретичному рівні, матеріал дисертації викладено в логічній послідовності, всі висновки отримали необхідну і достатню теоретичну аргументацію та є методологічно обґрунтованими. За своїм змістом і загальною спрямованістю дисертаційне дослідження Заїки Д.І. відповідає обраній нею спеціальності 081 – «Право», робота пройшла належну апробацію. Дисертація є самостійною завершеною роботою, в якій відсутні порушення академічної доброчесності. Оформлення дисертації в цілому відповідає встановленим вимогам.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Заїки Дар'ї Ігорівни на тему «Працівник ІТ-сфери як суб'єкт трудового права, подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право».

Рецензентка:

Кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри трудового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Н. М. Швець